

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАКРІПЛЕННЯ
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЯДЕРНИХ ДЕРЖАВ
ПРО НЕЗАСТОСУВАННЯ ПЕРШИМИ ЯДЕРНОЇ ЗБРОЇ**

З плином часу не втрачає своєї актуальності питання стосовно ядерного оснащення, яким наразі володіє обмежене коло держав. Будь-які зміни, заяви відповідних суб'єктів міжнародного права можуть докорінно вплинути на життя та здоров'я необмеженої кількості осіб і навіть всієї планети. Відповідно, важливими для аналізу виступають норми міжнародного права, що встановлюють зобов'язання ядерних держав не застосовувати ядерну зброю першими. У тезисах розкривається зміст правового підґрунтя зобов'язань та гарантій держав, що володіють зброєю зазначеного виду.

Першими намаганнями встановлення заборони для ядерних держав першими застосовувати відповідну зброю знайшли відображення у двосторонніх угодах. Так, наприклад, 19 серпня 1943 року Сполучені Штати Америки та Великобританія підписали таємну Квебекську угоду. Згідно з положеннями Угоди країни мали об'єднати свої ресурси для розробки ядерної зброї, але жодна з країн зобов'язувалася не використовувати відповідну зброю проти іншої або проти інших країн без взаємної згоди [1, с. 87].

Наступним вирішальним кроком для правового врегулювання ядерного нерозповсюдження на міжнародному рівні стало підписання багатостороннього Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року (*далі – Договір*). Однак, безпосередньо текст Договору не містить зобов'язання ядерних держав першими не застосовувати ядерну зброю до держав, що не володіють ядерною зброєю. Стаття 1 Договору визначає лише обов'язок держав-учасниць Договору, що володіють ядерною зброєю не передавати будь-кому ядерну

зброю або інші ядерні вибухові пристрої, ніяким чином не допомагати, не заохочувати і не спонукати до виробництва або придбання у будь-який інший спосіб ядерної зброї чи інших ядерних вибухових пристроїв [2, с. 163].

Цікавим видається факт, що під час складання проєкту Договору, в 1966 році прем'єр-міністр СРСР Олексій Косигін пропонував додати до змісту договору положення щодо заборони використання ядерної зброї проти неядерних держав-учасників Договору. Однак, відповідна пропозиція не знайшла підтримки і подальшого відображення в тексті міжнародного акту [3, с. 5].

Гарантії незастосування першими ядерної зброї до держав, що не володіють ядерною зброєю були зроблені такими державами, як Сполучені Штати Америки, Великобританія, Російська Федерація, Франція та Китайська Народна Республіка, у вигляді Заяв о гарантіях безпеки, здійснених в ООН (S/1995/261, S/1995/262, S/1995/263, S/1995/264, S/1995/265) і закріплених Резолюцією Ради Безпеки ООН S/RES/984 (1995) від 11.04.1995 року (далі – Резолюція S/RES/984).

Згідно з п.6 Резолюції S/RES/984 Рада Безпеки ООН висловлює свій намір рекомендувати належні процедури у відповідь на будь-які запити зі сторони, що не володіє ядерною зброєю держави – учасниці Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, що стала жертвою такого акту агресії, щодо компенсації відповідно до міжнародного права з боку агресора втрат, руйнувань або іншого збитку, понесеного в результаті агресії. Тобто, встановлюється можлива подальша компенсація за умови порушення наданих раніше гарантій ядерною державною [4, с. 12].

Серед негативних сторін можна відмітити відсутність закріплення вищезазначеного зобов'язання ядерних держав безпосередньо у Договорі про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року. Також, такі держави, як Індія, Пакистан, Корейська Народно-Демократична Республіка та Ізраїль не здійснили жодних аналогічних заяв щодо надання гарантій безпеки неядерним державам. Згідно з даними Стокгольмського міжнародного інституту дослідження миру, станом на січень 2018 р. світові арсенали ядерної зброї диспропорційно розподілені між дев'ятьма державами: США, Росією, Китаєм, Великобританією, Францією, Індією, Пакистаном, Корейською Народно-Демократичною Республікою та Ізраїлем [5, с. 221].

Вищезазначене викликає занепокоєння та ставить під сумнів дотримання іншими ядерними державами принципу незастосування ядерної зброї першими. Тому підкреслюємо необхідність закріплення зазначеного зобов'язання у Договорі. Зазначаємо, що Індія, Пакистан і Ізраїль не є учасниками Договору і ніколи не підписували його. Ізраїль у свою чергу офіційно не заявляв про наявність ядерної зброї, однак як зазначалося вище, відповідно до дослідження, проведеного Стокгольмського міжнародного інституту дослідження миру, остання країна все-таки володіє ядерною зброєю.

Також, залишається складним питанням оприлюднення інформації стосовно стану ядерних арсеналів зазначених країни і відповідно, неможливим є відстеження зменшення чи збільшення систем ядерних озброєнь. Наприклад, Росія відмовляється публікувати точну інформацію щодо складу своїх сил, що обчислюються згідно з Новим СНО, проте надає відповідну інформацію США. Водночас Уряд США припинив публікацію детальної інформації про ядерні сили Росії та Китаю. Уряди Індії і Пакистану лише роблять заяви про здійснення ними ракетних випробувань, без деталізації стосовно стану своїх арсеналів. Ізраїль взагалі не надає коментарів стосовно свого ядерного арсеналу, аналогічною є поведінка Північної Кореї. Однак, Північна Корея зберігає пріоритетність військової ядерної програми як головного елемента стратегії національної безпеки та у 2017 році здійснила шостий випробувальний вибух [6, с. 222].

Враховуючи вищенаведене, вбачаємо необхідність офіційного нормативно-правового закріплення зобов'язання всіх ядерних держав щодо незастосування ядерної зброї першими до держав, що не володіють ядерною зброєю. А також, визначення деталізованого дієвого механізму компенсації або інших дій, реакції органів ООН при порушенні вищезазначеного зобов'язання, враховуючи той факт, що серед п'яти постійних членів Ради Безпеки всі члени є ядерними державами.

Джерела:

1. Кудряченко А. І., Потехін О. В. Політика нерозповсюдження ядерної зброї: історія та сучасність. *Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал*. 2017. № 1(3). 231 с.
2. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї: Закон України від 01.08.1968 року. Офіційний вісник України. 2007. № 18. 2791 с.

3. Банн Джордж, Тимербаев Роланд. Режим нераспространения ядерного оружия и гарантии безопасности неядерным государствам. Научные записки. №1. 1996. 28 с. URL: <https://www.pircenter.org/media/content/files/9/13464258430.pdf> (дата звернення: 18.11.2020).
4. Галака С. П. ООН та нерозповсюдження ядерної зброї. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Випуск 96 (Частина I). 2011. 177 с. URL: <http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/download/638/597>.
5. Мельник О. Щорічник СІПРІ 2018: озброєння, роззброєння та міжнародна безпека: Переклад з англійської Стокгольмського міжнародного інституту дослідження миру. 2018. 504 с. URL: https://www.sipri.org/sites/default/files/SIPRI_2018_Ukr.pdf (дата звернення: 18.11.2020).
6. Мельник О. Щорічник СІПРІ 2018: озброєння, роззброєння та міжнародна безпека: Переклад з англійської Стокгольмського міжнародного інституту дослідження миру. 2018. 504 с. URL: https://www.sipri.org/sites/default/files/SIPRI_2018_Ukr.pdf (дата звернення: 18.11.2020).

Науковий керівник – к.ю.н, асистент Ідесис І. В.